אליבא דרבי אליעזר כולי עלמא לא פליגי כי פליגי אליבא דר׳ יהושע מאן דאמר מתה כרבי יהושע ומאן דאמר בטלה עד כאן לא קאמר רבי יהושע התם דכתיב [1] ברך ה׳ חילו ופועל ידיו תרצה אפי׳ חללין שבו אבל הכא אפי׳ רבי יהושע מודה: נגמר דינו וכו׳: אמר רב יהודה אמר רב שתי טעיות טעה יואב באותה שעה דכתיב [2] וינס יואב אל אהל ה׳ ויחזק בקרנות המזבח טעה שאינו קולט אלא גגו והוא תפס בקרנותיו טעה שאינו קולט אלא מזבח בית עולמים והוא תפס מזבח של שילה אביי אומר בהא נמי מיטעא טעה שאינו קולט אלא כהן ועבודה בידו והוא זר היה אמר ריש לקיש שלש טעיות עתיד שרו של רומי לטעות דכתיב [3] מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה בצר והוא גולה לבצרה טועה שאינה קולטת אלא שוגג והוא מזיד היה טועה שאינה קולטת אלא אדם והוא מלאך הוא אמר ר׳ אבהו ערי מקלט לא נתנו לקבורה דכתיב [4] ומגרשיהם יהיו לבהמתם ולרכושם ולכל חייתם לחיים נתנו ולא לקבורה מיתיבי שמה שם תהא דירתו שם תהא מיתתו שם תהא קבורתו רוצח שאני דגלי ביה רחמנא: כשם שהעיר קולטת וכו׳: ורמינהו [5] וישב בה בה ולא בתחומה אמר אביי לא קשיא כאן לקלוט כאן לדור תיפוק ליה דאין עושין שדה מגרש ולא מגרש שדה לא מגרש עיר ולא עיר מגרש אמר רב ששת לא נצרכה אלא למחילות: רוצח שיצא חוץ לתחום וכו׳: ת״ר [6] ורצח גואל הדם את הרוצח מצוה ביד גואל הדם אין (א) גואל הדם רשות ביד כל אדם דברי רבי יוסי הגלילי ר׳ עקיבא אומר רשות ביד גואל הדם וכל אדם [א] חייבין עליו מאי טעמא דרבי יוסי הגלילי מי כתיב אם רצח ורבי עקיבא מי כתיב ירצח אמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב רוצח שיצא חוץ לתחום ומצאו גואל הדם והרגו נהרג עליו כמאן לא כר׳ יוסי הגלילי ולא כר״ע הוא דאמר כי האי תנא דתניא ר׳ אליעזר אומר [7] עד עמדו (ב) לפני העדה למשפט מה ת״ל לפי שנאמר ורצח גואל הדם את הרוצח יכול מיד ת״ל עד עמדו לפני העדה למשפט ורבי יוסי ורבי עקיבא האי עד עמדו לפני העדה למשפט מאי דרשי ביה ההוא מיבעי ליה לכדתניא רבי עקיבא אומר מנין לסנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו עד שיעמוד בב״ד אחר ת״ל עד עמדו לפני העדה למשפט עד שיעמוד בב״ד אחר ת״ר [8] אם יצא יצא הרוצח אין לי אלא במזיד בשוגג מנין ת״ל אם יצא יצא מ״מ והתניא [ב] (והורגו) במזיד נהרג בשוגג גולה לא קשיא הא כמאן דאמר אמרינן דברה תורה כלשון בני אדם הא כמאן דאמר לא אמרינן דברה תורה כלשון בני אדם אמר אביי מסתברא כמ״ד דברה תורה כלשון בני אדם שלא יהא סופו חמור מתחלתו מה תחלתו במזיד נהרג בשוגג גולה אף סופו במזיד נהרג בשוגג גולה תני חדא אב שהרג בנו נעשה לו גואל הדם ותניא אידך אין בנו נעשה לו גואל הדם לימא הא רבי יוסי הגלילי והא ר״ע ותסברא בין למ״ד מצוה בין למ״ד רשות מי שרי והאמר רבה בר רב הונא וכן תנא דבי רבי ישמעאל לכל אין הבן נעשה שליח לאביו להכותו ולקללתו חוץ ממסית שהרי אמרה תורה [9] לא תחמול ולא תכסה עליו אלא לא קשיא הא בבנו והא בבן בנו: **מתני׳** אילן שהוא עומד בתוך התחום ונופו נוטה חוץ לתחום או עומד חוץ לתחום ונופו נוטה בתוך התחום הכל הולך אחר הנוף: **גמ׳** ורמינהי אילן שהוא עומד [ג] (בתוך הפנים) ונוטה לחוץ או עומד בחוץ ונוטה לפנים מכנגד החומה ולפנים כלפנים מכנגד החומה ולחוץ כלחוץ מעשר אערי מקלט קא רמית מעשר בחומה תלה רחמנא ערי מקלט בדירה תלה רחמנא בנופו מתדר ליה בעיקרו לא מתדר ליה ורמי מעשר אמעשר דתניא בירושלים הלך אחר הנוף בערי מקלט הלך אחר הנוף אמר רב כהנא לא קשיא הא ר׳ יהודה והא רבנן דתניא

ר׳

אליבא דרבי אליעזר כ״ע לא פליגי. כלומר מאן דאמר מתה ודאי כרבי יהושע אמר ולא כרבי אליעזר דאליבא דרבי אליעזר ליכא למ״ד מתה כיון דלגבי עבודותיו אמר פסולות למפרע ודאי אין זה כהן: **כי פליגי אליבא דרבי יהושע.** כלומר אין אנו צריכין לומר מ״ד בטלה כרבי אליעזר ולא כרבי יהושע דאליבא דרבי יהושע איכא למימר דפליגי: **פועל ידיו תרצה.** עבודותיו כשירות אבל לענין שאר דבריו אינו כהן: **טעה יואב.** בדרשא (ס)דמעם מזבחי תקחנו ° ולא מעל מזבחי [יומא פה.] וכסבור דהיינו מעל מזבחי: **מזבח בית עולמים.** דכתיב מזבחי המיוחד לי: ה״ג **והוא תפס במזבח של במה.** שעשה דוד לפני הארון שהיה באהל אשר נטה לו דוד בעיר דוד כדכתיב וינס יואב אל אהל ה׳ ומצינו בדברי הימים (ע)שעשה דוד מזבח לפניו ואי אפשר לומר מזבח של שילה שהוא היה בימי דוד ושלמה (פ)(היה בגבעון): **שרו של רומי.** סמאל שיברח לבצרה שבתחלה יפרע ממנו כשיגיע (צ)הקץ להחרב כדכתיב (ישעיהו כד) יפקוד ה׳ על צבא המרום במרום ואחר כך על מלכי האדמה על האדמה: **חמוץ בגדים.** מדמו של סמאל. ואף על פי שאין המלאכים בשר ודם כתב בו הכתוב כענין הריגת האדם לשבר את האזן מה שהיא יכולה לשמוע: **לא נתנו לקבורה.** ללוים שהן שלהם: **תיפוק ליה.** דאין בונין בית במגרש דא״כ הוה ליה מגרש עיר: **אין עושין שדה.** של לוים: **מגרש.** שנתנו ללוים אלפים אמה סביב העיר כדכתיב (במדבר לה) ומדותם מחוץ לעיר (ג) (ק)וכתיב מקיר העיר וחוצה אלף אמה וגו׳ הא כיצד אלף אמה מגרש שאין בו לא בית ולא שדה והשאר שדות וכרמים: **למחילות.** תחת הקרקע שאין אוכלות במגרש כלום מלמעלה ואי לאו דכתיב בה ולא בתחומה הייתי אומר ידור בתחומה במערה: **ורצח.** איכא לפרושי לשון ציווי כמו (שמות לו) ועשה בצלאל ואהליאב ואיכא לפרושי לשון רשות כמו ועשה ה׳ להם וגו׳ (דברים לא): **סופו חמור מתחלתו.** סופו יצאתו חוץ לתחום. תחלתו הריגתו: **אב שהרג את הבן.** בנו השני נעשה גואל הדם של אחיו והורג את אביו: **הא.** דתניא נעשה רבי יוסי הגלילי היא דאמר מצוה לגואל הדם: **לכל אין הבן נעשה וכו׳.** לכל עבירות שבתורה אין הבן נעשה שליח ב״ד על אביו לא להלקותו ולא לנדותו חוץ ממסית: ה״ג **אלא לא קשיא הא בבנו הא בבן בנו.** הא דתניא אין בנו נעשה גואל הדם בבנו של רוצח קאמר והא דתניא בנו נעשה לו גואל הדם בבנו של הרוג קאמר שהוא בן בנו של רוצח ° ואינו מוזהר על כבודו: **מתני׳ הכל הולך אחר הנוף.** אפי׳ הוא בעיקרו שבתוך התחום הרי הוא כיוצא חוץ לתחום ואם עיקרו חוץ לתחום ונופו בתוך התחום אף העיקר קולט: **גמ׳ אילן שהוא עומד בפנים.** בירושלים. (ד) ולענין אכילת מעשר שני בירושלים היא שנויה: **מכנגד החומה וכו׳.** אלמא לא נופו שדינן בתר עיקר ולא עיקר בתר נוף: **בחומה תלה רחמנא.** דכתיב (דברים יב) לפני ה׳ אלהיך תאכלנו: **בדירה תלה רחמנא.** דכתיב (במדבר לה) כי בעיר מקלטו ישב ונופו ראוי לדירה יותר מעיקרו: **בירושלים.** לענין מעשר הלך אחר הנוף:

רבי

אילן שהוא (ר)לפנים מכנגד החומה ולפנים כלפנים. תימה דבשילהי כיצד צולין (פסחים דף פה: ושם) אמרי׳ (ה) דגגות לא נתקדשו ואם כן (ש)(הוו) מעשר שני אין אוכלין על האילן וי״ל דמיירי שענפיו מועטין שאין בהן ארבע׳ דלא חשיבי והוי כאילו עומדת באויר כנגד הקרקע עוד יש לומר דמיירי (ת)[אפי׳] באילן שענפיו מרובין ואויר ירושלים כירושלים:

אימור

עין משפט נר מצוה

סו א ב ג מיי׳ פ״ה מהל׳ רוצח הלכה יג סמג עשין עה:
סז ד מיי׳ שם פ״ז הל׳ ד ופי״ג מהל׳ שמיטין הל״ג סמג עשין קלה:
סח ה מיי׳ פ״ז מהל׳ רוצח הל״ג והל״ח סמג עשין עה עו:
סט ו ז מיי׳ שם פ״ח הלכה יא סמג שם:
ע ח מיי׳ פי״ג מהלכות שמיטין הלכה ד סמג עשין קלה:
עא ט מיי׳ פ״א מהלכות רוצח הלכה ה:
עב י מיי׳ שם פ״ה הל״י:
עג כ מיי׳ שם הלכה יא:
עד ל מיי׳ שם פ״ה הל״ג:
עה מ מיי׳ פ״ה מהל׳ ממרים הלי״ד סמג לאוין ריג טוש״ע יו״ד סי׳ רמא סעיף ה:
עו נ מיי׳ שם:
עז ס מיי׳ פ״א מהלכות רוצח הלכה ג:
עח ע מיי׳ שם פ״ח הלכה יא:

◆

תורה אור השלם

1. בָּרֵךְ יְיָ חֵילוֹ וּפֹעַל יָדָיו תִּרְצֶה מְחַץ מָתְנַיִם קָמָיו וּמְשַׂנְאָיו מִן יְקוּמוּן: דברים לג יא
2. וְהַשְּׁמֻעָה בָּאָה עַד יוֹאָב כִּי יוֹאָב נָטָה אַחֲרֵי אֲדֹנִיָּה וְאַחֲרֵי אַבְשָׁלוֹם לֹא נָטָה וַיָּנָס יוֹאָב אֶל אֹהֶל יְיָ וַיַּחֲזֵק בְּקַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: מלכים א ב כח
3. מִי זֶה בָּא מֵאֱדוֹם חֲמוּץ בְּגָדִים מִבָּצְרָה זֶה הָדוּר בִּלְבוּשׁוֹ צֹעֶה בְּרֹב כֹּחוֹ אֲנִי מְדַבֵּר בִּצְדָקָה רַב לְהוֹשִׁיעַ: ישעיהו סג א
4. וְהָיוּ הֶעָרִים לָהֶם לָשָׁבֶת וּמִגְרְשֵׁיהֶם יִהְיוּ לִבְהֶמְתָּם וְלִרְכֻשָׁם וּלְכֹל חַיָּתָם: במדבר לה ג
5. וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם וְהֵשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר נָס שָׁמָּה וְיָשַׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר מָשַׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ: במדבר לה כה
6. וּמָצָא אֹתוֹ גֹּאֵל הַדָּם מִחוּץ לִגְבוּל עִיר מִקְלָטוֹרָצַח גֹּאֵל הַדָּם אֶת הָרֹצֵחַ אֵין לוֹ דָּם: במדבר לה כז
7. וְהָיוּ לָכֶם הֶעָרִים לְמִקְלָט מִגֹּאֵל וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה לַמִּשְׁפָּט: במדבר לה יב
8. וְאִם יָצֹא יֵצֵא הָרֹצֵחַ אֶת גְּבוּל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה: במדבר לה כו
9. לֹא תֹאבֶה לוֹ וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו וְלֹא תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו וְלֹא תַחְמֹל וְלֹא תְכַסֶּה עָלָיו: דברים יג ט

◆

מוסף רש״י

מובא בעמוד ב׳

מסורת הש״ס

א) קדושין סו:, ב) [עי׳ תוס׳ בע״ז נח: ד״ה בגלר], ג) [לעיל יא:], ד) ב״ב כד: ערכין לג: [תוספ׳ ערכין פ״ה], ה) [סנהדרין מה:], ו) [עי׳ תוס׳ ר״ה כו. ד״ה דרחמנא], ז) [בילקוט ליתא וכן בכ״מ אית׳ והתניא במזיד וכו׳], ח) [ברכות לא: קדושין יז: וש״נ], ט) [עי׳ תוס׳ סוטה כד. בד״ה ור׳ יונתן וכו׳ מה שכתבו בסוף דבריהם ותוס׳ מנחות יז: ד״ה מאי כו׳], י) סנהדרין פה:, כ) מע״ש פ״ג מ״ז ל) [נ״ל בפנים כך איתא במשנה למע״ש פ״ג מ״ז], מ) [נ״ל דתנן], נ) פ״ג מ״י דמעשרות, ס) [שמות כח], ע) [עי׳ דהי״א טז], פ) [נ״ל בגבעון ואנן אמרינן זבחים קיח: יום שמת בו עלי נאמר בו ויטוש משכן שילה כך איתא ברש״י בע״י], צ) [בס״א: קץ רומי], ק) [נ״ל את פאת קדמה אלפים באמה], ר) [נ״ל שהוא עומד וכו׳ ונוטה לפנים וכו׳], ש) מהר״ם מ״ז, ת) רש״א.

◆

גליון הש״ס

רש״י ד״ה טעה יואב וכו׳ ולא מעל מזבחי. עי׳ יומא דף פה ע״א ברש״י ד״ה ולא מעל מזבחי וצ״ע: בד״ה ה״ג אלא וכו׳ ואינו מוזהר על כבודו. עי׳ בדרשות הראנ״ח פרשת תולדות:

◆

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ אין לו גואל הדם: (ב) שם רבי אליעזר אומר עד עמדו. נ״ב רישיה דקרא ולא ימות הרוצח עד עמדו וגו׳: (ג) רש״י ד״ה מגרש וכו׳ ומדותם מחוץ לעיר אלפים אמה וכתב מקיר: (ד) ד״ה אילן וכו׳ לענין כצ״ל ואות ו׳ נמחק: (ה) תוס׳ ד״ה אילן וכו׳ אמרינן דגגין לא נתקדשו וא״כ אי הוי מעשר שני וכו׳ וי״ל דמיירי שענפיו שבהן מועטין וכו׳ כאילו עומדין באויר וכו׳ ועוד י״ל וכו׳ ואויר ירושלים וגגה שוין לקרקע הס״ד:

◆

הגהות הגר״א

[א] גמ׳ וכל אדם אין חייבין כצ״ל: [ב] שם והורגו. נמחק (וכן ליתא בדפוסים ישנים): [ג] שם עומד בפנים כצ״ל:

◆

רבינו חננאל

כי פליגי אליבא דרבי יהושע מאן דאמר מתה כרבי יהושע כלומר קרבנותיו כשרין (בחי עכשיו) [כחי ועכשיו] מת ומאן דאמר בטלה אמר לך עד כאן לא מכשר רבי יהושע התם אלא משום דכתיב ברך ה׳ חילו ופועל ידיו תרצה אפילו חולין שבו תרצה אבל הכא אפילו רבי יהושע מודה דבטלה כהונה: נגמר דינו בלא כהן גדול ואח״כ נתמנה כ״ג ומי שהרג כ״ג וכ״ג שהרג אינו יוצא משם לעולם א) לא לעדות מצוה ולא לעדות ממון ולא לעדות נפשות ואפילו כל ישראל צריכין לו כיואב כו׳: א״ר יהודה אמר רב שתי טעיות טעה יואב כו׳: ירושלמי רבי יוחנן שלח לרבנן דתמן תרין מילין אתון אמרין בשם רב (ולי) [ולית] אינון כן אתון אמרין בשם רב לא התירו ביפת תואר אלא בעילה ראשונה ואני אומר לא ראשונה ולא אחרונה אלא אחר כל המעשים שנאמר ואחר כן תבא אליה ובעלתה ותוב אמריתו כי טעה יואב והחזיק בקרנות המזבח ואין הקרנות קולטות אלא גגו ולא גג שבשילה קולט אלא גג בית העולמים קולט ואני אומר לא הקרנות קולטות ולא הגג קולט לא של שילה ולא של בית העולמים ואינן קולטות אלא ערי מקלט בלבד. ואפשר יואב תחכמוני ראש השלישים היה טועה בדבר זה אלא לסנהדרין ברח אמר מוטב יהרג בבית [דין] שירשוהו בניו דתנן הרוגי ב״ד נכסיהן ליורשין הרוגי מלכות נכסיהן למלך מיד אמר שלמה וכי לממונו אני צריך להסיר דמי חנם אני צריך ב): כשם שהעיר קולטת כך תחומה קולטת ואע״פ שאינו דר בתחומה ג) אם יש שם מחילה אבל קולטת ואין רשות לגואל הדם להורגו בתחומה. הריגת הרוצח מצוה ביד גואל הדם וביד כל אדם רשות דברי ר׳ יוסי הגלילי ר׳ עקיבא אומר גואל הדם רשות וכל אדם אין ד) חייבין עליו משום דרב אמרו רוצח שיצא חוץ לתחום ה) קודם שיגמר דינו לגלות ומצאו גואל הדם והרגו נהרג עליו. ומתמהינן כמאן אמר רב לשמעתיה לא כר׳ יוסי הגלילי דאמר מצוה ולא כר׳ עקיבא דאמר רשות מ״מ לתרוייהו פטור. ואמרינן רב דאמר כר׳ אליעזר כו׳: ת״ר ואם יצא יצא הרוצח אין לי אלא במזיד כו׳ אמר אביי מסתברא כמאן דאמר דברה תורה כלשון בני אדם אלא במזיד נהרג בשוגג גולה שלא יהא סופו חמור מתחלתו תחלתו שבשוגג גולה יהיה אחריתו בשוגג נהרג אלא בשוגג גולה: תני חדא אב שהרג בנו נעשה גואל הדם ותניא אידך אין בנו נעשה גואל הדם. פרקינן אם עשו הרג תימן בן אליפז ו) אליפז נעשה גואל הדם של בנו שלו והורג עשו אביו אבל אם הרג עשו רעואל בנו (של) [שלו אין] אליפז גואל דם אחיו מיד אביו: [מתני׳] אילן שהוא עומד בתוך התחום ונופו נוטה חוץ לתחום כו׳ עד הכל הולך אחר הנוף. ורמינן עלה הא דתנן במעשר שני פ״ג אילן שהוא עומד בפנים ונוטה לחוץ או עומד בחוץ ונוטה לפנים מכנגד החומה ולפנים כלפנים מכנגד החומה ולחוץ כלחוץ. ופרקינן שאני מעשר דבחומה תלה רחמנא שנאמר ואכלת לפני ה׳ אלהיך במקום וגו׳ פי׳ אין נאכלין חוץ לחומת ירושלים בלא פדיון ואין נפדין לפנים מן החומה אלא נאכלין בתורת מעשר שני וכן מפורש בתלמוד ארץ ישראל במקומו לפיכך כל הפירות שהן חוץ לחומה חשובין כחוץ ומה שהן בפנים כלפנים אבל ערי מקלט ישיבה כתב בהו בנוף אפשר להיות ישיבה בעיקרו לא: ורמי מעשר אמעשר דהא תנן במעשרות סוף פ״ג [מ״י] בערי מקלט הכל הולך אחר הנוף ובירושלים הכל הולך אחר הנוף. ופריק רב כהנא לא קשיא הא דתני אחר הנוף לר״י והא

א) במשנה איתא ואינו יוצא לא לעדות מצוה וכו׳ ומשמע דקאי אכולהו רוצחים דיוצאים במיתת כה״ג ואולי דרבינו היה לו גירסא אחרת או לחסר בדברי רבינו וצ״ל ואינו יוצא וכו׳: ב) עי׳ סנהדרין מח ע״ב ותוס׳ שם ד״ה בשלמא: ג) ר״ל אף יש שם מחילה מ״מ אינו רשאי לדור שם: ד) כ״ה הגירסא בגמ׳ בדפוס ווינציא וכ״ה בהגהות הגר״א ז״ל כאן: ה) עי׳ לעיל דף י ע״ב בתחילה וכו׳ מי שנתחייב גלות מחזירין: ו) פי׳ רבינו צ״ע ואולי ט״ס כאן: